

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В ПРОЦЕСІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС: ІНТЕРРЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Взаємообумовленість національної безпеки, соціально-економічного розвитку та міжнародної конкурентоспроможності регіонів актуалізує дослідження міжнародного співробітництва на регіональному рівні, обґрунтування теоретико-методологічних засад, методичних підходів та прикладних рекомендацій з реалізації стратегічних пріоритетів і засобів зміцнення економічної безпеки на мезорівні системної ієрархії. Процеси євроінтеграції не завжди позитивно впливають на зміцнення економічної безпеки держави, а участь вітчизняних регіонів у співробітництві з регіонами країн ЄС супроводжується виникненням загроз і небезпек для регіональних соціально-економічних систем внаслідок невизначеності зовнішнього впливу середовища.

Поглиблення міжнародного співробітництва регіонів посилює загрози й для соціально-економічного розвитку на регіональному рівні і зумовлює необхідність ефективних управлінських рішень політики регіонального розвитку і міжнародного співробітництва регіонів з дотриманням критеріальних обмежень економічної безпеки. Відповідно, актуалізується розробка і запровадження таких раціонально обґрунтованих інструментів підтримки та поглиблення співробітництва регіонів України і країн ЄС, які сприяли б зниженню рівня ризику соціально-економічного розвитку та зміцненню економічної безпеки регіонів держави.

Сучасний стан транскордонного співробітництва практично не впливає на зміцнення економічної безпеки вітчизняних регіонів, оскільки поряд з недостатніми кількісними параметрами співпраці відбувається погіршення якісних показників, що підтверджує відсутність наукомістких проектів, спрямованих на створення доданої вартості на основі набутих факторних переваг. Основними причинами погіршення економічної безпеки прикордонних регіонів є нагромаджені структурні диспропорції та деформації, недостатній розвиток наукомістких галузей у промисловості, нераціональна структура експорту в результаті переважання товарів низького ступеня обробки, надмірна залежність від імпорту високотехнологічних товарів споживання і неінвестиційних ресурсів. У зв'язку з цим виникає потреба у створенні сприятливих інституціональних передумов підвищення адаптивних можливостей регіональних підсистем та зміцнення їх економічної безпеки в умовах інтеррегіонального співробітництва.

Наведеним проблемам і присвячена **монографія І. Г. Бабець "Зовнішньо-економічна безпека регіонів України в умовах співробітництва з країнами ЄС: теоретико-методологічні та прикладні аспекти"**, метою якої є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад і прикладних інструментів поглиблення інтеграції України з країнами ЄС на основі активізації співробітництва регіонів з дотриманням критеріїв економічної безпеки. Монографія логічно-послідовно побудована у чотирьох взаємопов'язаних розділах, матеріал яких загалом розкриває окреслену мету та завдання дослідження. Можна стверджувати про науково нові результати, отримані в процесі дослідження, з яких привертають увагу такі:

– автором теоретично аргументовано категорію інтеррегіонального співробітництва

як нової форми міжнародної співпраці вітчизняних регіонів та європейських країн і залучення до реалізації інтеррегіональних проектів областей України, які не мають спільного кордону з країнами ЄС;

– достатньо повно обґрунтовано доцільність застосування моделі структурної інтеграції України до ЄС на основі активізації галузево-секторального інтеррегіонального співробітництва для протидії зовнішнім загрозам та посилення стабільності регіональної системи економічної безпеки;

– узагальнено методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки на мезорівні управління, доповнено методику розрахунку індексу зовнішньоекономічної безпеки характеристиками наукомісткості і технологічності зовнішньої торгівлі;

– окреслені концептуальні засади інституціоналізації інтеррегіонального співробітництва в контексті зміцнення економічної безпеки регіонів України та з урахуванням модернізації моделі міжнародної співпраці з країнами ЄС на мезорівні ієрархії управління;

– запропоновано модель оптимізації інтеррегіонального співробітництва як напрям максимізації зовнішньоекономічної безпеки регіону при мінімальних витратах на забезпечення інтересів регіонального розвитку та підвищення якості інституціонального середовища.

Структура монографії повною мірою відображає результати проведеного автором різнопланового дослідження проблем зміцнення економічної безпеки на регіональному рівні, які стали об'єктом наукового аналізу. Вказане є відображенням вдалого поєднання теоретико-методологічних та практичних аспектів у першому та другому розділах монографії, які слугують підґрунтям прикладних рішень щодо зміцнення економічної безпеки регіонів в умовах поглиблення євроінтеграції.

Перший розділ монографії присвячений узагальненню сутності поняття "економічна безпека" на регіональному рівні та в системі національної безпеки з врахуванням запровадження нових форм міжнародного співробітництва регіонів в умовах євроінтеграції; обґрунтуванню ефективних моделей та інститутів забезпечення інтеграції на регіональному рівні; удосконаленню методології та методів оцінювання економічної безпеки на мезорівні ієрархії управління економікою. Обґрунтовано доцільність поширення та розвитку інтеррегіонального співробітництва України з країнами ЄС як ефективної форми участі регіонів у процесі євроінтеграції з дотриманням критеріальних обмежень економічної безпеки. При цьому виявлені та окреслені головні загрози економічній безпеці на регіональному рівні та ефекти інтеррегіональної співпраці, які сприятимуть зменшенню їх впливу. Розроблено методику оптимізації інтеррегіонального співробітництва за індикаторами рівня зовнішньоекономічної безпеки, забезпечення інтересів регіону та покращення якості інституціонального середовища.

Загалом автор підійшла до дослідження проблеми на основі глибокого теоретичного аналізу процесу формування економічної безпеки регіону як підсистеми національної безпеки з урахуванням впливів зовнішнього середовища. Варто відзначити доречне й логічне використання системного підходу для дослідження участі регіону в міжнародному співробітництві та обґрунтування концептуальних засад підвищення адаптивності регіональної системи економічної безпеки до змін зовнішнього середовища на сучасному етапі євроінтеграції.

В монографії доводиться необхідність залучення до реалізації транскордонних проектів не лише прикордонних областей, а й інших областей України, що дасть змогу за рахунок ефекту просторової синергії зміцнити економічну безпеку учасників

інтеррегіонального співробітництва. В умовах суттєвої асиметрії і структурних диспропорцій регіонального розвитку інтеррегіональне співробітництво сприятиме інтегруванню соціально-економічних потенціалів та конкурентних переваг прикордонного розташування областей України для посилення їх міжнародної конкурентоспроможності. Це позитивно впливатиме на стан зовнішньоекономічної безпеки регіонів та держави.

У другому розділі проаналізовано основні принципи і тенденції розвитку регіональної політики в Європейському Союзі і виявлені структурні та інституціональні чинники формування економічної безпеки регіонів рівня NUTS 1 і NUTS 2, визначено особливості та системно-структурні характеристики Спільного доробку ЄС (*acquis communautaire*) у сфері регулювання міжнародного міжрегіонального співробітництва, проведено оцінювання впливу структурної політики ЄС на рівень економічної безпеки регіонів Польщі, що дало змогу автору сформулювати пріоритети та напрями використання в Україні досвіду країн ЄС.

На основі результатів дослідження еволюції регіональної політики та впливу структурних реформ на рівень економічної безпеки регіонів країн ЄС автором виявлені системно-структурні переваги Спільного доробку ЄС з регулювання міжнародного співробітництва регіонів, які доповнюють теоретичну базу дослідження цього економічного явища.

Звернемо увагу на ґрунтовне дослідження передумов та чинників зміцнення економічної безпеки регіонів України та проведене оцінювання окремих її складових у прикладній частині монографії. Як перевагу проведеного дослідження відзначимо детальний інституціональний аналіз міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів та виокремлення інституцій як одного з головних чинників зовнішньоекономічної безпеки на регіональному рівні.

У третьому розділі монографії досліджується стан інституціонального забезпечення, головні тенденції динаміки міжнародного співробітництва вітчизняних регіонів та передумови поглиблення регіональної інтеграції з країнами ЄС. Розраховані індикатори зовнішньоекономічної та науково-технологічної безпеки як визначальні складники економічної безпеки регіонів у процесі міжнародного співробітництва і на цій основі сформовані стратегічні напрями участі вітчизняних регіонів у інтеррегіональному співробітництві з країнами ЄС. Заслугує уваги наукова обґрунтованість методичних підходів до оцінювання зовнішньоекономічної безпеки на регіональному рівні з урахуванням науково-технічного потенціалу та окреслені концептуальні засади моделі оптимізації економічної безпеки учасників інтеррегіонального співробітництва.

Вагомую перевагою роботи є аналіз інституціонального забезпечення міжнародного співробітництва регіонів та оцінка його якісних характеристик за результатами експертного опитування. В контексті вирішення проблем, зумовлених інституціональною конкуренцією між країнами, наголосимо на достатній теоретико-прикладній значущості проведеного автором експертного опитування, яке створило підстави для оцінювання ефективності чинного нормативно-правового забезпечення міжнародного співробітництва регіонів України та обґрунтувати доцільність інституційних змін, запропонованих у четвертому розділі.

У четвертому розділі окреслені інституціональні та економічні механізми зміцнення економічної безпеки регіонів у процесі інтеррегіонального співробітництва з країнами ЄС на основі обґрунтованих стратегічних пріоритетів міжнародної міжрегіональної взаємодії вітчизняних регіонів з урахуванням європейської практики регулювання

регіонального розвитку. Ці рекомендації стали логічним узагальненням матеріалу, викладеного у попередніх розділах монографії.

У монографії доволі вдало обґрунтовані пріоритети та напрями формування інституціонального базису інтеррегіонального співробітництва України з країнами ЄС з дотриманням критеріїв економічної безпеки та урахуванням реальних можливостей імплементації європейської політики регулювання взаємовідносин регіонів різних країн. Практичну цінність мають рекомендації із запровадження інституціональних та економічних механізмів зміцнення економічної безпеки вітчизняних регіонів, зокрема реалізації регіональних програм міжнародного співробітництва, головним завданням яких є поглиблення галузевої та міжгалузевої кооперації на основі науково-технічної та інноваційної інтеграції.

Позитивним є те, що розроблені у монографії теоретичні підстави зміцнення економічної безпеки регіонів у процесі інтеррегіонального співробітництва можуть слугувати для окреслення засадничих положень моделі структурної інтеграції в умовах поглиблення єроінтеграційних процесів. Запропоновані методологічні основи удосконалення інституціонального базису міжнародного співробітництва на мезорівні, спрямовані на зміцнення економічної безпеки регіонів у процесі їх співробітництва з країнами ЄС, сприяють реалізації єроінтеграційної стратегії України.

Разом з тим, окремі положення монографічного дослідження є дискусійними. Йдеться, наприклад, про межі граничних значень інтегрального індексу зовнішньо-економічної безпеки та поділ регіонів на групи відповідно до їх значень, які наведені у підрозділі 3.3. Не достатньо чітко розмежовано поняття "міжнародне" та "інтеррегіональне" співробітництво, а отже, й інструментальні чинники реалізації цих процесів.

Втім вказані дискусійні положення не знижують загальну наукову і практичну цінність монографії як вагомого наукового доробку з широким спектром нових та актуальних теоретичних положень, методичних підходів до вирішення проблем зміцнення економічної безпеки на регіональному рівні в процесі співробітництва України з ЄС та обґрунтування напрямів модернізації існуючих форм інтеррегіонального співробітництва для забезпечення економічної безпеки держави.

Доктор економічних наук, професор,
перший проректор Запорізького інституту
економіки та інформаційних технологій

Двігун А. О.